

Meta Fetişizminde Yeni Açılımlar

SU

Selim YILMAZ (SMMM)
MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu

GATS¹ - Hizmet Ticareti Genel Anlaşması, GATT² - Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması'nın Eylül 1986 tarihinden 15 Aralık 1993 tarihine kadar 7 yılı aşan bir sürede tamamlanan Uruguay Raundu sonunda, 15 Nisan 1994 tarihinde Fas-Marakeş'te imzalanan ve 1.01.1995 tarihinde yürürlüğe giren (WTO)³ DTÖ-Dünya Ticaret Örgütü'nün kuruluş anlaşması ile birlikte imzalanan 28 adet ek anlaşmasından ve 25 adet karardan biridir. Anlaşmada yer almayan tüm hüküm, yaptırım ve kurullar için DTÖ hüküm, yaptırım (Ambargo uygulama) ve kurulları (Uluslararası Tahkim gibi) geçerlidir. Türkiye, DTÖ'nün kurucu üyesi sıfatıyla imzaladığı bu anlaşmalar seti 25 Şubat 1995 tarihinde TBMM'de onaylanmış ve 26 Mart 1995 tarihinden itibaren de yürürlüğe girmiştir.

GATS Anlaşması uluslararası hizmet ticaretine ilişkin temel kavram, kural ve ilkeleri belirleyen ilk çok taraflı anlaşmadır. Anlaşmanın teknik boyutları kısaca irdelendiğinde olmazsa olmaz prensiplerin varlığı göze çarpmaktadır:

“En Çok Kayırılan Ülke” prensibi ile ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel olarak yakın, dost ve kardeş olarak kabul edilen ülkelere sağlanan ayrıcalıkların anlaşmaya taraf tüm ülkelere sağlanması ya da bu ayrıcalıkların ortadan kaldırılması öngörülmüştür.

“Şeffaflık” prensibi ile hükümet kararlarının açık olarak ulusal ve uluslararası sermayeye bildirilmesi ya da duyurulması bir zorunluluktur.

“Ekonomik Bütünleşme” ülkelerin hizmet ticaretini liberalize etme yönünde yapılacak ya da

yapılmış anlaşmalara katılımları teşvik edilmektedir.

“Pazara Giriş” ve “Milli Muamele” prensipleri ile ulusal ve uluslararası sermayeye pazara girişte ve faaliyetlerinde eşit muamele hakkı sağlanmıştır.

Anlaşmadaki **“Muafiyet ve İstisnalar”** ile ilgili olarak ülkelere bazı hizmet iş kollarını anlaşmadan muaf tutma ya da bu işkollarının bazı bölümlerine istisnalar alma hakları vardır. Ancak; TC Hazine Müsteşarlığının hazırladığı GATS Bilgi Notunda da bu muafiyetlerin geçici olduğu belirtilmektedir. “Hizmet Ticareti Konseyi, 5 yıldan fazla süre için kabul edilen bütün muafiyetleri gözden geçirecektir. İlk gözden geçirme, 2000 yılı içerisinde yerine getirilmiştir. Ülke olarak, bu gibi muafiyetler 10 yıllık süreyi geçemezler. Her halükarda bunlar, birbirini izleyen ticareti serbestleştirme rauntlarındaki müzakerelere tabi olacaktır.”⁴

“Anlaşmadan Çıkma” GATS Anlaşmasının yürütümünden sorumlu Hizmetler Ticareti Konseyi'ne bildirerek ve taahhütte bulunulan tarihten 3 yıl geçtikten sonra ve yatırım yapmış hizmet şirketlerinin tüm zararları ile başka bir bakış açısından gelecekteki olası karları için tazminat ödemek koşulu ile anlaşmadan çıkılabilir ya da bir taahhütten vazgeçilebilir.

GATS Anlaşmasının en önemli hükümlerinin bunlarla sınırlı olduğunu düşünmek bizleri ciddi bir yanılığa düşürebilir. Zira bu anlaşmanın en can alıcı ve önemli prensipleri çok dillendirilmeyen **“Stand-Still”** (Sabit Duruş) ve **“Built-In”** (Süreklili Olarak İnşaa Etme) prensipleridir.

1 General Agreement on Trade in Services

2 General Agreement on Trade and Tariff

3 World Trade Organisation

4 <http://www.hazine.gov.tr/gats/gatsgenelbilgi.htm>

“Stand-Still” prensibiyle ülkelerin verdikleri taahhütlerden geri dönmeleri yasaklanmış ve ağır yaptırımlar getirilen “anlaşmadan çıkma” hükümleri ile anlaşma güvence altına alınmıştır.

Built-In” prensibi ile de anlaşmanın genişletilmesi ve derinleştirilmesi müzakerelerinin sürekli olarak yapılması ve yeniden yapılandırmaya açık bir anlaşma olması sağlanmıştır.

Anlaşmada yeniden müzakereler ve gözden geçirmeler için 5'er yıllık periyotlar benimsenmiş ve ilk gözden geçirme 2000 yılında tamamlanmıştır. Daha ilk 5 yıllık gözden geçirmenin sonuçları incelediğinde anlaşmanın mevcut hükümlerinin, verilen taahhütlerin ve muafiyetler ile istisnaların kalıcı olamayacağı ortaya çıkmıştır.

GATS'ın bir diğer özelliği de hizmet üretimi için gerekli hizmet ve metaların üretimini de kapsamıştır. Örneğin hizmet alanlarından biri olan turizm sektöründe verilen bir taahhüt ile tarımsal üretimin bir bölümünü de kapsayabilmektedir.

Hizmet Ticareti Genel Anlaşması, herhangi bir hizmet sektöründe özelleştirmeyi içine alır.⁵ Ancak tüm kamusal hizmetlerin serbest piyasa ekonomisine açılması, üretilen kamusal hizmetlerin fiyatlamasının, kamuda çalışanların iş güvencesi, çalışma koşulları ve ücretleri de serbest rekabet koşullarında belirlenmesi ve serbest piyasanın önündeki tüm engellerinde kaldırılması zorunludur.

GATS Anlaşması ile kamusal hizmet üretiminde de güvencesiz, esnek, part-time ve kalite normlarına göre çalışma koşullarının geçerli olmasının önü açılmış, çalışanların kazanılmış

hakları ciddi oranda erozyona uğratılmış ve her müzakere sürecinde bu erozyon daha da artarak devam edecektir. Çünkü GATS Anlaşmasının mevcut hükümleri ve müzakere sürecindeki yeni talepleri karşılamak için yapılacak ulusal düzenlemeler, kamu sağlığı, çevre, eğitim, sağlık standartları yada sağlıkla ilgili ürünlerin fiyatlandırılması da dahil olmak üzere tüm alanlarda doğrudan halkları etkileyecek dış müdahaleleri ön görüyor.

GATS Anlaşmasının 1994 metninde yer alan verilen taahhütlerin 5 yılda gözden geçirilir hükmü gereğince 2000 yılında yeniden müzakere süreci başlatılmış ancak henüz tamamlanmamıştır. 24 Temmuz 2006 Dünya Ticaret Örgütü'ndeki tüm sürecin askıya alınması ile şimdilik DTÖ'deki tüm müzakereler durmuştur.

Ancak GATS Anlaşmasının 2000 yılında başlayan ve 5 yılı aşkın bir süredir devam eden yeniden müzakere sürecinin çeşitli aşamalarında yaşananlar, talep edilenler, genişletilme ve derinleştirme çabaları hizmet tacirlerinin anlaşmadaki liberalize edilecek alan kalmayınca kadar GATS müzakerelerinin sürdürülmesi yaklaşımına uygun davrandığı ve bu süreci hızlandırmak için her şeyi yaptıklarını ve yapabileceklerini göstermiştir.

Bilindiği gibi GATS Anlaşmasının 1994 yılında imzalanan ilk halinde 11 ana hizmet sektörü, bunların altında da 155 alt hizmet sektörü tanımlanmıştır. Türkiye bu hizmet sektörleri ve alt hizmet sektörlerinden 72 tanesi için GATS Anlaşmasını imzalarken taahhütte bulunmuştur.

2000 yılında başlayan GATS Anlaşmasının yeni müzakereler turu sonuçlanmadığı için 1994

⁵ [Http://www.hazine.gov.tr/gats/gatsgenelbilgi.htm](http://www.hazine.gov.tr/gats/gatsgenelbilgi.htm)

metni geçerlidir. Su, mevcut GATS Anlaşmanın ana ya da alt hizmet sektörlerinden biri değildir. Ancak 2000 yılında başlayan müzakerelerde yeni sınıflandırma ve salkımlandırma yaklaşımları üzerinde anlaşma sağlandı ve su “Çevre Hizmetleri” ana sektörünün kapsamına alındı.

Bu müzakere süreci içerisinde 2003 yılında, Çevre Hizmetleri üzerine yapılan müzakereler AB'nin önermesiyle “çevre hizmetleri ticareti önündeki tipik engellerin kaldırılması” görüşmelerine dönüştü. Tartışmalar; “Kamu Tekelleri ve kamusal kurumların lav edilmesi, ekonomik faaliyetler getirilmiş kısıtlamaların, hisse senedi sınırlamalarının ve yabancı yatırımcılara uygulanan sınırlamaların kaldırılması” üzerinde yoğunlaşmıştır.

Bu süreçte AB Komisyonu (Birliğin Hükümeti olarak okunabilir) da boş durmamış ve hazırladığı detaylı bir anketi su şirketlerine göndermiştir. Komisyon, AB ülkelerindeki su şirketlerinin hangi DTÖ üyesi ülkelerden ne tür talepleri olduğunu ve su ticareti önünde engel olarak tanımladıkları ulusal uygulamalarının neler olduğunu birinci elden öğrenmiş ve müzakerelerde pozisyonunu ona göre belirleme amacıyla bu yolu seçmiştir. Anket, Avrupa kökenli su şirketlerinin yatırım yaptıkları ülkelerdeki karlarını ve bu karların transferini garanti eden sözleşmeler talep ettiğini göstermektedir. Ek olarak Fransa menşeli Suez başta olmak üzere diğer büyük su şirketleri, yereldeki rakip şirketlerle eşit muamele görmeyi, yasal olarak çalışmalarının güvence altına alınmasını ve yereldeki ulusal düzenlemelerin ani kararlarla değiştirilemeyeceğinin de garanti edilmesini talep etmektedirler. AB Komisyonunun bu anket girişimine ya da su şirketlerinin görüşüne başvurmasına pek şaşırılmaması gerekir. Zira bugün için dünyanın en büyük 10 su şirketinin 9'unun genel merkezleri AB ülkelerinde bulunuyor. AB komisyonunun GATS müzakerelerinin her aşamasında sermaye gruplarının çıkarlarını korumaya çalışması, Avrupa Birliği'nin bölgesel bir kapitalist blok olarak sınıfsal konumlanışını da ortaya koymaktadır.

Diğer yandan, GATS Anlaşmasının 2000 yılında başlayan müzakere süreci 2005 yılı Aralık ayında Hong Kong'ta yapılan DTÖ 6.Bakanlar Konferansı sonrasında yeni bir aşamaya girmiştir. Hükümetler yeni ekseriyetli müzakerelerin (plurilateral negotiations) parçası olarak kolektif

taahhütlerini çıkarmaya başladılar ve bu sürecin liderliği AB'ne bırakıldı.

Bugüne kadar hedeflenen başarı düzeyine ulaşamamış olan suyun ticarileştirilmesi yönündeki girişimler ve bu girişimlere karşı yürütülen mücadelelerin başlangıcı 90'lı yılların başına rastlıyor. Dünya Bankası ve diğer uluslararası kurumların, gelişmekte olan ülkeler ile geçiş ekonomilerinde serbest piyasaya tam geçişi amaçlayan politikalarının bir parçası olarak destekledikleri özel su şirketleri suyu ticarileştirmede esas olarak iki yöntemle başurmaktadır. **Bunlardan birincisi İngiltere'de** denendiği biçimiyle bütün su iletim şebekelerinin özel sektöre devredilmesi, yani tam anlamıyla özelleştirme, **ikincisi ise anlaşma tarafı** olan şirket veya konsorsiyuma bir dizi ayrıcalığın tanıdığı “Yap-İşlet-Devret” (BOTs)⁶ modelidir. Bu iki ana stratejinin altında, bilhassa “özelleştirme”ye karşı oluşan muhalefeti sindirme amacıyla başka bazı alt stratejiler de geliştirilmiş olmakla birlikte bunların daha ziyade bir çeşit retorikten ibaret olduğu konusunda oldukça yaygın bir kanı vardır. “Kamu-Özel Sektör Ortaklığı” (PPPs)⁷, “Özel Sektör Katılımı” (PSP)⁸ gibi bu alt stratejileri retorik olarak tanımlamamızın nedeni ise, 80'li yıllardan bu yana artan özelleştirme karşıtlığına, toplumu “tepkili hale getirmeyecek” bir çeşit yanıt olarak geliştirilmiş olmalarıdır (TNI⁹, I, 2005: 15-16).

Yeni bin yıla girildiğinden beri sermaye sınıfı nezdindeki meşruiyeti ve eski popülaritesini kaybetmekte olan dikta rejimlerinde su özelleştirmelerinin görece daha erken başlatıldığı ve çok daha hızlı ilerlediği de göz ardı edilmemesi gereken bir diğer boyut olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerçekten de örneğin Suez şirketinin G.Afrika suyu üzerinde aktif olarak çalışmaya başlaması ırkçı rejimin iş başında olduğu döneme rastlamış; Jakarta'nın suları Suharto, Casablanca su şebekesi ise Kral Hasan döneminde çıkarılan bir fermanla satılmış; geçiş sürecindeki Polonya'nın Gdansk kenti ile Macaristan'ın Buda-Peşte kentinin içme suları ise AB üyelik sürecine kurban verilmiştir (TNI, I, 2005: 19).

Dünya üzerindeki çeşitli ülke ve bölgelerde özellikle içme suyuna ve tarımsal sulamada kullanılan suların özelleştirilmesine karşı toplumsal tepkiler oluştuğunu ve mücadelelerin örgütlendiğini biliyoruz. Bu mücadelelerden

6 BOTs: Build-Operate-Transfer Schemes

7 PPPs: Public-Private Partnership

8 PSP: Private Sector Participation

9 TNI: Transnational Institute www.tni.org

Bolivya/Cochamamba, Kerala/Hindistan, Fransa/Grenoble örneklerini Transnational Institute'nin web sayfasından aktarmaya çalışacağız. Aşağıdaki ülke örnekleri "iktisat biliminin" tanımlamasına göre kalkınmışlık düzeyleri az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş olanlar arasından özellikle seçilmiştir.

BOLIVYA/Cochamamba:

1958 yılında çıkarılan Kooperatifler yasasından itibaren kooperatifler Bolivya'nın yalnızca su hizmetlerinde değil telekomdan elektriğe kadar pek çok kamu hizmetinin verilmesinde önemli bir rol üstlenmiş durumdadırlar. Bu yasa gereğince kooperatifler şu ilkeler çerçevesinde faaliyet göstermek zorundadır:

- Tüm üyeler eşit hak ve yüklenimlere sahiptir;
- Demokratik ilkelere uyulacaktır;
- Her üye bir oy hakkına sahiptir;
- Kooperatiflerin hedefi kar etmek değil ekonomik ve sosyal gelişme olmak zorundadır.

Bolivya siyasi olarak dokuz eyalete ayrılmıştır. Eyalet başkentlerinde içme suyu ve temizlik hizmetleri toplamının %44'ü kooperatifler, ikinci %44'lük kısmı kamu şirketleri tarafından sağlanırken geriye kalan %12'lik kısım da özel şirketler tarafından temin edilmektedir. Su ve temizlik hizmetleri alanında 1999 yılında çıkarılan "İçme Suyu ve Temizlik Hizmetleri Yasası", Cochamamba su savaşını takiben 2000 yılında değiştirilmiştir. Yasanın son haline göre su hizmetlerine erişimin evrensel olması; temel hizmetlerde kalite ve sürekliliğin sağlanması; hizmetlerin -gümrük vergisine konu olma gibi-ekonomik bir değere sahip olduğunun kabul edilmesi esastır (TNI, Ic, 2005: 37). Yasada yapılan bu değişiklik, kendi içindeki tutarsızlığın da ötesinde (evrensel olan/ekonomik olan) özellikle "hizmetlerin ekonomik bir değere sahip olduğuna" dair son hüküm, Morales iktidarı sırasında da değişmeden kalacak olursa, Bolivya'daki iktidar değişikliğine bağlanan umutların yerini hayal kırıklığının alacağı tespitini yapmak pek de yanlış olmayacak gibi görünmektedir.

Öte yandan, Santa Cruz eyaletinin SAGUAPAC adlı kooperatifi kurulduğundan beri üç önemli aşamadan geçmiştir. 1973 yılına kadar SAGUAPAC bir kamu işletmesiydi; 1973-1979 yılları arasında yarı-kamu işletmesi statüsüne

geçti ve 1979'dan günümüze dek kooperatif olarak faaliyetlerine devam etmektedir. Kooperatifin yapısı oldukça karmaşıktır. Bu anlamda Kooperatif toplam dokuz ayrı semte bölünmüş büyük bir alanda önemli ayrıcalıklara sahiptir. Her semtte üye şikayetlerini ele almakla görevli bir konsey bulunmakta, su şebekesinde her bir bağlantı noktasının sahibi de "üye" olarak kabul edilmektedir. Konsey üyelerinin görevde kalma süresi 6 yıl ile sınırlanmış ve bu üyelerin üçte biri her iki yılda bir değiştirilmektedir. Dokuz konseyin her birinin Büyük Meclis'te 3'er delege bulundurma hakkı vardır. Meclis Delegelerinin görevi, kooperatifin aldığı kararları onaylamaktır. Ayrıca Meclis de kendi içinde 9'u Kurul, 6'sı denetimde görev yapacak 15 üye seçmektedir. Kurul, bütçe ve hesapların tutulmasından, kooperatifin politikalarının oluşturulmasından sorumludur. Denetim Konseyi hem Kurulu denetim hem de bağımsız denetim işlevini üstlenmiş durumdadır. Gerek Kurul gerekse Denetim Konseyinin üyelerinin hizmet süreleri de 6 yıl ile sınırlıdır ve üyelerin üçte biri her iki yılda bir kez değiştirmektedir. SAGUAPAC bir kooperatif olduğu için su şebekesinde bir bağlantı noktasına sahip herkes üye kabul edilmektedir ve bu ortak sahip statüsündeki üyelerin de söz ve oy hakları bulunmaktadır.

SAGUAPAC sosyal bir vergilendirme sistemi uygulamakta ve hane halkı, ticari kullanım, endüstriyel kullanım ve özel kullanım (hastane, kamu okulları gibi) şeklinde 4 ayrı fiyat sistemi kullanılmaktadır. Fiyatlandırma da kullanım miktarları da dikkate alınmakta ve daha fazla su kullanan metreküp başına daha yüksek bedel ödemektedir (TNI, Ic, 2005:39,39). SAGUAPAC'ın Almanya'dan sertifika almış, Latin Amerika standartlarına göre de optimal düzeyde olduğu kabul edilmiş performans göstergeleri şöyledir:

- İçme suyuna erişim %96
- Temizlik Hizmetlerine erişim %50
- İçme suyu şebekesindeki bağlantı sayısı 123597
- Temizlik şebekesindeki bağlantı sayısı 64096
- Çalışan işçi sayısı 387
- Her 1000 bağlantıya düşen işçi sayısı 3,13
- Ortalama su fiyatı (US\$/m³) 0,31
- Ortalama temizlik fiyatı (US\$/m³) 0,29
- Su kaybı %26
- Su toplamada etkinlik %94

Kaynak: "Reclaiming Public Water by TNI, 2005 s.39

Hindistan/Kerala

Olavanna, Hindistan'ın Kerala Eyaletinin kuzeyindeki bir köyün adıdır. Kerala Eyaleti, oldukça yüksek okur yazarlık oranı, iyi durumdaki sağlık göstergeleri ve insani kalkınma açısından dikkate değer ölçüde iyi bir tabloya sahip olmasıyla bir kalkınma eyaleti olarak kabul edilmektedir. Eyaletin bir diğer özelliği ise yerel planlamada son derece katılımcı süreçlerin uygulanıyor olmasıdır. Temmuz 2003 verilerine göre, Kerala nüfusunun %64'üne boru hattı üzerinden su iletimi yapılıyordu. Olavanna Köyü ise tepeler ve dik kayalıklardan oluşan bir yerleşim yeri. Köyü ortadan ikiye bölen bir nehir olmasına rağmen, suyunun aşırı derecede tuzlu olması dolayısıyla nehir içme suyu kaynağı olarak kullanılamıyor ve bu nedenle Olavanna halkı uzun yıllar boyunca susuzluk ve kuraklıkla boğuşmak zorunda kalmış. Diğer yandan Kerala politik açıdan oldukça aktif ve hareketli bir eyalet olarak göze çarpıyor. Eyalet seçimleri için düzenlenen kampanyaların öncelikli konusu değişmez bir biçimde su meselesi. Olavanna'daki su mücadelesinin ilk adımı köyün küçük mahallelerinden birinde atıldı. Burası son derece yoksul insanların yaşadığı ve uzun yıllardan beri içme suyundan mahrum bir şekilde hayatı devam ettirmeye çalışan bir mahalleydi. Mahalle sakinleri, özellikle de kadınlar içme suyu için tepeye tırmanmak ve geri dönüş yolunda ağır su bidonlarıyla uzun bir yolu kat etmek zorunda kalıyordu. Sonunda yine kadınların ve çocukların öncülüğünde bütün mahalle sakinlerinin katılımıyla büyük bir yürüyüş düzenlendi ve bu sayede hükümet nihayet bu yöre için oldukça küçük bir su projesine kaynak ayırmayı kabul etti. Mahalle halkı projenin geliştirilme ve yürütme aşamalarına aktif olarak katıldı. Ama hepsinden önemlisi bu insanları motive eden olayın kendisidir. Her şey, bir kişinin, evindeki çeşme suyunu kendi isteğiyle komşu mahalle ile bedelsiz bir şekilde paylaşmak üzere basit bir düzenek kurmasıyla başladı. Daha sonra, su desteği alan komşu mahalle su desteği veren mahallenin elektrik faturalarını paylaşmaya başladı. Tüm bunlar planlı, koordinasyonlu, örgütlenmiş çalışmalar biçiminde değil, bir insanın toplumu kolektif iş yapmaya özendirilmesinin ürünleriydi (TNI, Id. 2005:44-47). Elamon, Olavanna olayından çeşitli dersler çıkarılması gerektiğini belirtiyor ve öncelikle su kaynaklarının kıt olduğu bölgelerde mega yerine mikro ölçekli projeler geliştirilmesi gerektiğini; böylece yönetim

maliyetlerinin de çok aşağı düzeylere çekilebildiğini; toplum kendi projesini sahiplendiğinde hem daha olumlu sonuçlara ulaşıldığını ve hem de daha yüksek düzeyde tatmin elde edildiğini belirtiyor (TNI, Id. 2005:50).

Genelde tüm dünya halklarının suya erişim mücadelesinde etkili olacak tek yol bu olmasa da kuşkusuz böylesi bireysel çabalar da kendi ölçeğinde değerli ve önemli sonuçlara yol açabilir. Ayrıca, kapitalist bir sistemde su kaynaklarının kıt olduğu bölgelerde, genele örnek teşkil etmeyecek kadar küçük ve dar kapsamlı olması koşuluyla toplumun kendi çözümünü üretmesine izin verilebileceği ama su kaynağı açısından zengin olan bölgelerde bu tip kolektif inisiyatiflere göz yumulmayacağı da göz önüne alınmak zorundadır.

Fransa/Grenoble:

Grenoble, Fransa'da Alp'lerin eteğinde kurulu bir dağ kentidir. Kentin su dağıtım sistemi 2000 yılında yeniden belediyeleştirilmiştir. Su hizmetlerinin 1989 yılında yasa dışı bir şekilde özelleştirildiği (Suez şirketinin bir parçası olan Lyonnaise des Eaux'a satıldı) Grenoble'daki mücadele yıllar süren politik, hukuki ve toplumsal bir savaştır. Yeni belediye sisteminde ise kararlar suyun kullanıcıları ile su hizmetlerinde çalışanlar tarafından birlikte alınmaktadır. Mücadele sırasında çıkarılan derslerden bazıları şöyle sıralanmaktadır:

-Toplumun bilgiye erişim kanalları açık tutulmak zorundadır;

-Çoğulcu analizler yapılmalı ve uzmanlık alanları taşeronlaştırılmamalıdır, ya da başka bir deyişle yalnızca muhasebe, hukuk ve teknik konularda su oligopolünden bağımsız uzmanlardan destek alınmalıdır

-Kamu politikasında tercihler halka açık görüşme ve tartışmalar sonrasında yapılmalı ve sürecin bütünü periyodik raporlarla açıklanmalıdır (TNI, le. 2005: 63-64,67).

Ancak, bir mücadelenin kazanılması tüm bir savaşın kazanılması anlamına gelmez. Bu bağlamda doğrudan insanların kullanımında olan suyun örneğin yalnızca GATS Anlaşması değil, ikili GATS müzakerelerinin de dışına alınıp alınmadığı konusu henüz açıklık kazanmamıştır. Savaşın kazanıldığını söyleyebilmek için suyun yalnızca bu GATS raundunda değil bir daha hiçbir koşulda ticaret anlaşmalarının konusu olmayacağını deklare edilmesi ve bu yönde adımlar atılması gerekir.

ESF¹⁰'den (Avrupa Hizmetler Forumu) Pascal Kerneis, suyun özelleştirilmesine karşı kampanya yürütenler için “onlar suç işliyorlar, çünkü hiçbir şirket ülkelere yatırım yapıp; temiz su temin etmediği için susuzluktan kırılan insanları görmezden geliyorlar” diyor. Aslında onları susuzluktan kırılan insanlar değil, sudan elde edilecek karlar ilgilendiriyor ve tabiidir ki bu karların önünde engel oluşturanları suçlu sayıyorlar.

Bilindiği gibi su dağıtımının özel şirketlere devredilmesi pek çok olayda vaad edildiği gibi başarılı olmamış ve Arjantin, Bolivya ile Tayland'da özelleştirme kararı geri alınarak su dağıtımını tekrar kamulaştırılmıştır. Ancak, su hizmetlerinin GATS kapsamına alınması ya da -uluslararası bir anlaşmaya bağlı olmasa da- suyun metalaştırılması halinde böylesi bir geri dönüş mümkün olmayacaktır.

DTÖ'nün web sitesinde GATS taahhütlerinden geri dönüşün olmamasına ilişkin madde, değişime karşı çıkan yerel ve ulusal ölçekli direniş hareketlerinin üstesinden gelmede işe yarayacak bir araç olarak tanımlanmaktadır. (Bunun anlatıldığı web sayfası DTÖ tarafından daha sonra kaldırılmıştır. Bu bölümle ilgili metin WDM¹¹'den temin edilebilir)

GATS, anlaşmadaki sürekli yeniden yapılandırılmaya ilişkin (built-in) genel hüküm ile dünya halkları tarafından geliştirilen kolektif, katılımcı, paylaşımcı kamu yönetimi modellerinin geleceğini ipotek altına almaktadır. Yine anlaşmada yer alan piyasalara giriş (Madde XVI) ile ilgili hükme göre, su iletim ve dağıtımını bir kez taahhüt eden bir ülkede su dağıtım hizmetinin daha sonra, kar amacı gütmeyen kooperatiflere devredilmesi yasaklanmış olacaktır. Bu anlamda örneğin bir piyasanın belli bir yüzdesi için su dağıtımının kar amacı gütmeyen kooperatiflere verilmesi bile GATS'ın piyasalara giriş hükmünün ihlali anlamına gelecektir. Bugüne kadar başarılı bir şekilde yürütülen kar amacı gütmeyen topluluklar denetimindeki modeller GATS müzakerelerinde su taahhüdünde bulunan ülkelerde uygulanamayacaktır.

Bazı ülkelerdeki suyun yüksek gelir gruplarına daha yüksek, düşük gelir gruplarına daha düşük fiyatla temin edilmesini düzenleyen ulusal yasalar da GATS ile çatışmaktadır çünkü böyle bir uygulama ticarete getirilen bir kısıtlama olarak tanımlanmaktadır. GATS'ın genelde yerli sermayenin yabancı sermaye karşısında

korumasız bırakıldığı şeklinde yorumlanan “ulusal muamele” başlıklı XVII. Maddesi uygulamada Hindistan/Kerala gibi kolektif çabaların da yasaklanacağı şeklinde okunmalıdır.

AB Komisyonu Şubat 2006'da keskin bir U dönüşü ile herkesi şaşkırtacak bir açıklama yaparak doğrudan insanların kullanımında olan suyun liberalizasyonunun bu GATS raunduna dahil edilmeyeceğini duyurmuştur. Ancak bu açıklamayı 2000 yılında başlayan GATS müzakere sürecinde ortaya çıkan anlaşmazlıklar geçici bir süre için aşmaya yönelik bir çaba olarak değerlendirmek gerekir. Zira mevcut müzakere süreci tamamlandığında yenisi başlayacak ve bu yeni süreçte su yine önemli gündemlerden biri olacaktır. Çünkü GATS Anlaşmasının nihai hedefi, metalaştırılacak hiçbir hizmet alanı kalmayınca kadar raundların sürdürülmesidir. Ama bunun da ötesinde sermaye birikim sürecindeki tıkanıklığın aşılması için nasıl bütün alanlar kapitalistleştiriliyorsa suyun da bu tarihsel süreçten nasibini alması o denli kaçınılmaz görünmektedir.

Türkiye, DTÖ üyeleri arasında her alanda olduğu gibi hizmetlerde de başından beri şahin davranan ülkelerden biridir. Daha 1994 yılında anlaşmayı ilk kez imzalarken 155 hizmet alanından 72'sini liberalize ederek %46 oranında liberalizasyona giderken, gelişmekte olan ülkelerin liberalizasyon oranı %18'de kalmıştı. Türkiye'nin şahinliğinin yalnızca taahhütlerle sınırlı olmadığı Yuvacık Barajı örneğiyle ve sofraya içeceği ya da işlenmiş su üretimi yapılmasına izin vererek yer üstü su kaynaklarının 2/3'ünden fazlasını kullanmadığı halde yeraltı su kaynaklarının kurutulmasına izin vermesi ile ortaya konmuştur.

Kapitalizmin genişleme sürecinin en belirgin özelliklerinin başında insan için yaşamsal önemdeki bütün alanların da sermayenin kar alanı olarak tanımlanması gelmektedir. Sermayenin bu yaklaşımı ile su yönetimi kavramının tanımı değiştirilmiş; fiziksel yatırımlarla sınırlı olan tanıma, haklar, mülkiyet, yeniden yapılanma ve örgütlenme boyutları da eklenerek sermayenin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde genişletilmiştir.

Suyun Kar için yeniden yapılandırılmasında “Su, temel bir insan hakkı” olmaktan çıkarılıp “Su, temel bir ihtiyaç maddesidir ve bedeli vardır, öyle veya böyle ödenmelidir” felsefesi benimsenmiştir. Kısacası; su nerede daha çok tüketilecek ve kar getirecekse oraya akacaktır. “(GATS: Su Ticareti Yapılabilen Değerli bir Metadır)

10 ESF: European Services Forum

11 World Development Movement

12 TMMOB İstanbul İKK ÖLÇÜ Dergisi Aralık 2003